

A88/13 CO:2077868

19 april 1988.

COMECON LONKT NAAR EG MET OOG OP TECHNOLOGIE

Sedert enkele jaren streeft het Oostblok krachtig naar officiële betrekkingen tussen de COMECON en de Europese Gemeenschap.* Dit diplomatieke offensief heeft ertoe geleid dat in september 1986 besprekingen tussen beide partijen begonnen zijn, die volgens betrouwbare bronnen in Brussel waarschijnlijk nog dit jaar zullen resulteren in de ondertekening van een gemeenschappelijke verklaring. Eerst zal echter overeenstemming bereikt moeten worden over een traditioneel struikelblok in de Oost-West relaties, de kwestie Berlijn.

Tijdens een in december jl. te Gent gehouden colloquium over relaties tussen de Europese Gemeenschap en Oost-Europa, gaven de in groten getale aanwezige deelnemers uit het Oostblok een aardig beeld van wat de COMECON-leden verwachten van deze intensivering van de contacten met de EG. Naast optimistische verwachtingen over het wederzijds profijt bij uitbreiding van de handelscontacten, viel er van Oosteuropese zijde een massief pleidooi voor afschaffing van export-beperkingen op basis van de COCOM-lijsten te beluisteren.

*Zie FOCUS D86/11 Relatie van COMECON tot EG

COMECON LONKT NAAR EG MET OOG OP TECHNOLOGIE

In de eerste decennia na de oprichting van de Europese Economische Gemeenschap weigerde de Sovjet-Unie categorisch de Gemeenschap te erkennen en officiële relaties aan te knopen. De EG werd bestempeld als een ultieme poging van het internationaal kapitalisme om te ontkomen aan de onvermijdelijke ondergang. Na 1972 werd deze starre houding geleidelijk ingeruild voor een meer pragmatische, evenwel zonder ingrijpende consequenties voor de relaties tussen de beide overkoepelende economische organisaties.

Een nieuwe fase in deze relaties trad pas in 1983 in, toen Hongarije en Tsjechoslowakije toenadering zochten tot de EG voor het sluiten van handelsovereenkomsten. Tot op dat moment had alleen het Oosteuropese enfant-terrible Roemenie een verdrag gesloten met de EG over industriële goederen. De reeds onder BREZJNJEV ingeslagen weg van toenadering, werd met nog meer elan voortgezet door diens eigenlijke opvolger, Michael GORBACHEV. In mei 1985 liet de pleitbezorger van het Sovjetrussische hervormingsbeleid aan de Italiaanse eerste minister en toenmalige voorzitter van de Europese ministerraad, Bettino CRAXI, weten dat de Sovjet-Unie haar politiek jegens de EG wenste te veranderen en bereid was tot erkenning van de EG als economische en politieke partner.

Sindsdien vinden er in Geneve besprekingen plaats tussen EG en COMECON, die moeten leiden tot de ondertekening van een gemeenschappelijke verklaring, welke de basis moet vormen voor intensievere contacten tussen de beide economische blokken. Tegelijkertijd benutten de afzonderlijke COMECON-staten het verbeterde politieke klimaat voor onderhandelingen over bilaterale overeenkomsten met de EG. Onderhandelingen over handelsverdragen met Tsjechoslowakije, Roemenie en Hongarije bevinden zich momenteel in een gevorderd stadium, terwijl met Bulgarije en Polen reeds eerste oriënterende gesprekken zijn gevoerd. De Sovjets en de Oost Duitsers willen eerst de totstandkoming van een gemeenschappelijke verklaring afwachten, alvorens verdergaande afspraken te maken.

Het enthousiasme van EG-zijde voor verdragen met de COMECON als geheel is nog steeds niet erg groot. Tot voor kort wenste Brussel uitsluitend te praten over bilaterale contacten met individuele Oosteuropese landen. Toch lijkt het politieke klimaat zich voor het Oostblok in de afgelopen maanden dusdanig gunstig te hebben ontwikkeld, dat ook bij de EG geleidelijk de gedachte post vat dat een vorm van samenwerking met de COMECON in zijn totaliteit mogelijk moet zijn.

Voor het zover is, zal echter eerst de netelige kwestie-Berlijn uit de weg geruimd moeten worden. Brussel eist namelijk dat de eventueel te ondertekenen gezamenlijke verklaring geldt voor het totale gebied waarop de EG-verdragen van toepassing zijn. Volgens deze verdragen behoort het grondgebied van West-Berlijn integraal tot de EG. Dit acht Moskou echter volledig in strijd met het accord van 1971 tussen de vier geallieerde mogendheden over de status van Berlijn. Het oude struikelblok in de Oost-West-relaties, waarover achter de schermen diplomatiek overleg gaande is tussen West-Duitsland en de Sovjet-Unie, belemmert tot op heden nog steeds uitbreiding van de samenwerking tussen COMECON en EG.

Perestrojka

De vrij opdringerige avances van het Oostblok in de richting van de EG worden in Moskou steevast in verband gebracht met het hervormingsbeleid van GORBACHEV. Een betere toegang tot de Westerse markten en een groeiende stroom van Westerse technologie naar het Oostblok vormen in deze visie een belangrijke factor voor het welslagen van de perestroika en de modernisering van de Oosteuropese economieën.

In Sovjet-commentaren op deze "nieuwe kijk op de COMECON-EG samenwerking" wordt net als bij andere thema's van het hervormingsbeleid, het boetekleed ten aanzien van in het verleden gemaakte fouten niet geschuwd. De stijl en de methodes van de COMECON werden volgens Yuri SHIRYAYEV, lid van de Sovjet-academie van Wetenschappen, gekenmerkt door gebrek aan coordinatie, flexibiliteit en bezieling. "Deze factoren van inertie moeten overwonnen worden in het proces van vernieuwing en herstructurering van de COMECON", aldus SHIRYAYEV.*

Tegen de hierboven geschetste achtergrond vond 17 en 18 december jl. in Gent een door de plaatselijke universiteit georganiseerd colloquium plaats over "het politieke en legale framework van handelsrelaties tussen de Europese gemeenschap en Oost-Europa". Op de sprekers- en deelnemerslijst prijken de namen van talrijke vertegenwoordigers uit Oost-Europa. (Zie bijlage) In tegenstelling tot veel Westerse sprekers toonden de deelnemers uit het Oostblok, COMECON-secretaris SYCHEV voorop, zich zeer optimistisch over de kansen op ondertekening van de gezamenlijke verklaring van COMECON en EG. Zijn landgenoot BIKOV ging zich zelfs te buiten aan fraaie bespiegelingen over een gouden toekomst voor Europa, als het mogelijk zou zijn "het enorme wetenschappelijke en technologische potentieel en andere hulpbronnen" van de COMECON-leden te combineren met het produktieve en technologische vermogen van de EG. Weer een andere Rus, COMECON-medewerker Sergey OUGAROV, hield een warm pleidooi voor een werkelijke pan-Europese organisatie om de economische, wetenschappelijke en technologische samenwerking tussen Oost en West in Europa verder te stimuleren. Deze zou alle stadia van het proces (research, technologie, produktie, marketing) moeten omvatten.

Vooralsnog vormen deze plannen evenwel nog verre toekomstmuziek. Momenteel wordt slechts zeven procent van de externe EG-handel met de COMECON-leden afgewikkeld. Vandaar dat Westerse vertegenwoordigers op het colloquium liever hun gedachten lieten gaan over verdere ontwikkeling van de huidige bilaterale handel en met name over uitbreiding van het aantal joint ventures en aanpassing van de wetgeving op dit gebied. Dit vormde ook de strekking van de slotspeech door EG-commissaris Willy DE CLERCQ. Hij constateerde aan Oosteuropese zijde een toegenomen pragmatisme in de benadering van economische samenwerking, met name op het gebied van de joint ventures. "De wil om uit ervaringen te leren en de eigen wetgeving aan te passen aan de vereisten van de internationale handel tonen dat de bereidheid aanwezig is de noodzakelijke elementen van de markteconomie te accepteren", aldus de Belgische politicus.

Ook diverse Oostblok-deelnemers benadrukten de recente veranderingen van het politieke en juridische klimaat ten gunste van het opzetten van joint ventures. De Bulgaar PAPARIZOV stelde bijvoorbeeld met klem dat "eigendomsrechten van buitenlandse investeerders, inclusief het recht op prive-bezit, volledig gegarandeerd zijn in de nieuwe Bulgaarse wetgeving". Deze en andere sprekers bekommerden zich er uiteraard eerst en vooral om hun

*A new look at CMEA-EEC cooperation, in New Times, 9 februari 1988, p.21-23.

eigen land te "verkopen" als aantrekkelijke handelspartner voor het Westerse bedrijfsleven.

COCOM

Hoewel de Oosteuropese deelnemers dus primair de belangen van hun eigen land of organisatie (COMECON) vertegenwoordigden, viel er een opmerkelijke gelijkvormigheid te beluisteren in hun afwijzing van de bestaande exportbeperkingen. Sommigen spraken verhullend over "kunstmatige beperkingen die door Westeuropese landen gehanteerd worden in hun handel met Oost-Europa", terwijl anderen openlijk de door alle EG-staten (minus Ierland) gehanteerde COCOM-lijsten ter discussie stelden.* Ten tijde van het Gentse colloquium voerden elders in Europa COCOM-leden juist intensief overleg over aanpassing van de gehanteerde lijsten van embargo-goederen.** Dit is voor het Oostblok aanleiding geweest voor een agressieve campagne tegen de exportbeperkingen van het COCOM.*** De pleidooien van de vertegenwoordigers van de Sovjet-Unie en haar bondgenoten in Gent pasten precies binnen deze anti-COCOM campagne.

Het thema "exportcontrole" nam dan ook een belangrijke plaats in op het colloquium-programma. Via twee bijdragen van Westerse sprekers over dit onderwerp kregen de Oost-Europeanen onverwachte bijval voor hun filippica tegen het COCOM.

Jacques STEENBERGEN, professor te Leuven, trok in zijn lezing "Export controls: legal aspects" de legitimiteit van de op basis van de COCOM-lijsten ingestelde exportbeperkingen sterk in twijfel. "Veel van deze beperkingen zijn strijdig met de verplichtingen van de lidstaten, zoals neergelegd in het EG-verdrag, en hebben daarom een twijfelachtige legale basis", aldus de conclusie van STEENBERGEN.

De Italiaan Giuseppe SCHIAVONE veroordeelde in zijn bijdrage**** in zo mogelijk nog sterkere bewoordingen de bestaande beperkingen ten aanzien van de export van hoogwaardige technologie. Zijn pleidooi voor een meer realistische technology-transfer politiek via het geleidelijk afbouwen van de bestaande barrières en controles, kwam geheel tegemoet aan de verlangens die door de diverse Oosteuropese sprekers werden geuit.

In Gent is het eens te meer duidelijk geworden dat Moskou en haar bondgenoten van een verbeterde COMECON-EG relatie ook een vergroting verwachten van de mogelijkheden om hoogwaardige Westerse technologie te bemachtigen. De buitengewone aandacht van de Oostblok-inlichtingendiensten voor de verschillende Europese instellingen, zoals die de afgelopen jaren door de Westerse contra-spionage is vastgesteld, lijkt voor een belangrijk deel in verband gebracht te kunnen worden met dit streven.

*Het in Parijs gevestigde Coordinating Committee for Multilateral Export Controls, meestal aangeduid met het acroniem COCOM, houdt toezicht op de directe en indirecte export van hoogwaardige en militair gevoelige technologie naar communistisch geregeerde landen.

**In februari jl. resulteerde dit overleg te Versailles in nieuwe afspraken.

***Zie FOCUS A88/08 Moskou drijft geen wig in COCOM: minder producten maar betere controle

****"Export controls: the general framework". SCHIAVONE is werkzaam voor het Institute of European Studies "A. de GASPERI" in Rome.